

УДК: 321:323.272:94(477) «1917/1921»

DOI: 10.26661/swfh-2019-52-052

Українська революція 1917 – 1921 рр. в історичній політиці П. Порошенка

С. О. Власюк

*Національний університет «Острозька академія»
ZDubna@ukr.net*

Ключові слова: Українська революція, Крути, День Соборності, М. Грушевський, П. Порошенко, указ, розпорядження.

Мета роботи полягає у висвітленні місця Української революції 1917-1921 рр. у пам'яттєвих практиках сучасної України. Заходи з нагоди відзначення сторіччя подій революції є на разі найбільш масштабними, які проводить влада. У цей період було видозмінено сформований попередніми очільниками держави комеморативний канон з відзначення Дня Соборності України і повернуто традицію особистого вшанування пам'яті учасників бою під Крутами Президентом України. Помітним є також наслідування меморіальних ініціатив В. Ющенка, проте після прийняття декомунізаційних законів змінилися умови реалізації пунктів указів Глави держави. Методологічну основу становить міждисциплінарний підхід, характерний для усіх досліджень «memory studies», в основі якого дискурс-аналіз, історико-порівняльний аналіз, принципи системності та логічності викладу. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вона є першим дослідженням політики пам'яті центральних і місцевих органів влади у 2014-2018 рр. щодо періоду Визвольних змагань 1917-1921 рр.

The Ukrainian Revolution of 1917 – 1921 in the historical policy of P. Poroshenko

S. Vlasjuk

National University of Ostroh Academy

Key words: Ukrainian revolution, Kruty, Ukrainian Unity Day, M. Hrushevsky, P. Poroshenko, decree, order.

Historical politics after the Revolution of Dignity is conducted in excellent conditions, in comparison with previous years, which cause a radical revision of its main themes and concepts of certain events and individuals. The annexation of the Crimea and the military aggression of Russia have led to the rejection of and elements of the Soviet canon and the emphasis on the Ukrainian national one instead, which should unite the country in a joint struggle with and external aggressor and consolidate the society on common ideals. The main thesis of the article is to reveal the place of the Ukrainian Revolution of 1917-1921 in the memorable practices of modern Ukraine.

The methodological basis consists of an interdisciplinary approach that is typical for all «memory studies» researches, based on discourse analysis, historical comparative analysis, principles of systemicity and logical presentation. The study uses established and generally accepted concepts in this field of research. An important place is also devoted to the idea of «inventing the tradition» by E. Hobsbawm and T. Ranger. The concepts of P. Connerton were also important in studying of commemorative practices of central authorities.

The scientific novelty of the work is that it is the first study of the policy of the memory of central and local authorities in 2014-2018 regarding the period of the liberation struggles of 1917-1921. The work analyzes the attitudes and strategies of the memorial actors in relations to the events and figures of this period. It is proposing the author's understanding of the place of the Ukrainian revolution in politics of memory during the presidency of P. Poroshenko. It is studying the implementation of legislative initiatives of the authorities in the field of preserving the memory of the leaders and events of the revolution, the formation of commemorative canons for the anniversaries of events and dates of the revolution.

The Ukrainian Revolution of 1917-1921 takes one of the leading places in P. Poroshenko's thematic set of politics of memory. The most significant events are characterized by the celebration of the centennial of the events of the revolution. This topic is the most relevant now, as events of centuries antiquity, symbolically combined with the modern stage of Ukrainian history. The speeches of the ruling elite constantly emphasize the symbolic connection with the state creation of that time; similarities are sought with the revolutionary events of a century-old.

During this period, the commemorative canon was modified as regards the celebration of the Day of Unity of Ukraine. President of Ukraine, returned the tradition of personal commemoration of the participants of the Battle of Kruty. Imitation of Yushchenko's memorial initiatives is also noticeable. As a result of the adoption of the decommunization laws, the conditions for the implementation of the presidential decree were changed.

Після Революції Гідності відбувся перегляд найбільш популярних тем історичної політики: повернуто День Соборності у тому вигляді, яким він був в період правління Л. Кучми і В. Ющенка, влада відмовилася від ідеї «Великої Вітчизняної війни» і Дня Перемоги як визначальної її події (акцент на перемозі над нацизмом і Дні пам'яті та примирення), ліквідовано «радянський» День захисника Вітчизни 23 лютого і запроваджено День захисника України, робиться відчутний акцент на державотворенні і символах державності (укази присвячені Дню Незалежності, річницям прийняття Конституції, М. Грушевському, В. Вербицькому, гімну, Конституції П. Орлика, відкриття пам'ятників І. Мазепі та А. Шептицькому), боротьбі за права і свободи (укази приурочені Революції Гідності та Небесні сотні, Студентській революції на граніті, В. Чорноволу, Українській гелсінській групі). У зв'язку з сотою річницею Української революції 1917-1921 рр. владою передбачено комплексне відзначення найважливіших її подій. Отож завданням цього дослідження є висвітлити законодавчі ініціативи і процес їх реалізації щодо збереження і відновлення пам'яті про діячів і події Визвольних змагань 1917-1921 рр. протягом 2014-2018 рр. Досліджувані процеси не закінчилися і відбуваються зараз, тому результати дослідження не можуть бути вичерпними. Ця особливість також вплинула на специфіку дослідження: окрім публіцистичних оглядів немає поки окремої праці, предметом якої є місце Української революції в меморіальній політиці теперішньої влади. Окремі аспекти, проте, були висвітлені Г. Касьяновим, Л. Нагорною, А. Киридон, Ю. Зерній, О. Гриценком.

У перші два роки президентства П. Порошенка було видано укази присвячені Дню Соборності, 2016 р. було видано указ «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції», видано окремі укази присвячені М. Грушевсько-

му і Січовим Стрільцям. Відмовився П. Порошенко від традиції В. Ющенка видавати щорічні укази присвячені Дню пам'яті Героїв Крут, але на відміну від свого попередника, він бере особисту участь у щорічних урочистостях. Прослідковується модель історичної політики, яку творив В. Ющенко за виключенням елементів радянського історичного канону. Проявом цього є прийняття «декомунізаційних» законів. П. Порошенко ще більше акцентує свою увагу на подіях нової і новітньої (сучасної) історії і використовує у своїй політиці ті теми, які мають найбільший мобілізаційний потенціал, в тому числі і для політичної боротьби.

Простежується також той факт, що частина указів П. Порошенка спрямовані на протидію інформаційній війні Росії: це стосується відзначень 150-річчя публічного виконання Гімну України, перемоги Січових Стрільців на горі Маківка, тисячоліття з дня смерті Володимира Великого, перейменування військових структур (більшість з історичних діячів, чиї імена присвоєно, були учасниками боротьби проти Росії у період козацтва, Української революції чи сучасності). Символічними в цьому плані також були урочистості за участю Президента присвячені сторіччю Курултаю кримськотатарського народу, Військово-морського флоту, Державної прикордонної служби.

З 2017 р. у офіційних виступах приурочених державним святам (День Конституції, День Прапора, День Незалежності), ювілеям (День пам'яті Героїв Крут, День Соборності), військовому будівництву Президент систематично згадує історію державних формувань 1917-1921 рр. та діячів того періоду. До 2017 р. подібні згадки були характерні лише у виступах приурочених річницям подій революції (День Соборності, День пам'яті Героїв Крут), рідше він згадував про революцію в цей час під час відзначення державних свят.

Відчутні зміни відбулися у відзначенні Дня Соборності. Відповідно до Указу Президента України

від 13-го листопада 2014-го року Дню Соборності було повернуто колишню назву і визначено щорічно його відзначати 22 січня [1]. Приуроченому Дню Соборності також був указ того ж 2014 р. [2], який передбачав уже окрім звичних покладання квітів до пам'ятників діячам УНР і ЗУНР, проведення конференцій, організацію виставок документів, також активізувати роботу зі спорудження у Києві пам'ятника Соборності. Наступного року появився указ «Про відзначення у 2016 році Дня Соборності України», який загалом був схожий на попередній, приурочений цій же події. Обидва ці укази змінювали до того сформований комеморативний канон: місцями пам'яті, до яких поклали квіти, окрім уже звичних і усталених, тепер ставали ще пам'ятники, пам'ятні знаки та місця поховань загиблих учасників Революції Гідності та АТО (учасників боротьби за відстоювання конституційних засад демократії, за захист державного суверенітету і територіальної цілісності України). Зазнав змін і церемоніал: 22 січня 2017 р. під час заходу з нагоди Дня Соборності України Президент вшанував пам'ять загиблих Героїв Небесної Сотні Михайла Жизневського та Сергія Нігояна. За звичай ці святкування входять до загальної програми відзначення Дня Незалежності. При цьому закономірно згадуються події зими 2013-2014 р. Наприклад, відзначення у 2017 р. чергової річниці проголошення Акта Злуки було символічним відкриттям Року Української революції. Заходи приурочені Дню Соборності зараз передбачають як історико-патріотичну складову, присвячену подіям Української революції, так і вшанування подій Революції Гідності (в цей день загинули С. Нігоян, Ю. Вербицький, М. Жизневський). Регіональні заходи у цей день організовані відповідно до заходів на центральному рівні і включають збори представників влади, громадськості, учасників АТО, покладання квітів до пам'ятників діячам УНР і ЗУНР, збройних формувань цього періоду, місць поховань видатних діячів українського державотворення, борців за незалежність України, учасників Революції Гідності та АТО, проведення інформаційних, науково-просвітницьких, культурно-мистецьких заходів, організацію тематичних виставок документів, проведення молебнів за єдність України.

На початку 2015 р. П. Порошенко підписав указ «Про відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського». Уже у червні 2015 р. Кабмін затвердив склад Організаційного комітету (в липні наступного року зазнав змін) та план заходів, де серед іншого передбачалося провести урочисте засідання Верховної Ради України на пошану Михайла Грушевського (воно

так і не відбулося). УІНП створив методичні рекомендації для відзначення ювілею вченого, проте діяльність організаційного комітету з відзначення ювілею дослідники вважали неефективною через малу кількість засідань. Все ж за даними Міністерства культури з нагоди 150-річчя М. Грушевського у Музеї Української революції було відкрито робоче місце голови Центральної Ради, проведено ряд конференцій та круглих столів, відбулися презентації нових виставок, видань і експозицій, музейного фільму «14 місць Михайла Грушевського у Львові» [3, с.3; 4, с.4]. Також Національна бібліотека України відкрила «Електронний архів Михайла Грушевського», а Президент з нагоди ювілею виступав перед київськими студентами в університеті ім. Т. Шевченка. Активними у відзначенні 150-річчя вченого були і регіони. Цікаво, що згідно рішень відзначення даного ювілею простежується принаймні з тексту документів прийняття чи неприйняття регіонами міфу про його президентство. Більшість розпоряджень передбачало проведення масових культурно-мистецьких заходів, рідше пропонувалося відкрити нові місця пам'яті та перейменування його іменем вулиць.

Після Революції Гідності П. Порошенко повернув традицію щорічно особисто вшановувати пам'ять учасників бою під Крутами покладанням квітів до пам'ятного хреста на Аскольдові могилі. 2016 р. ці заходи були доповнені Уроком мужності, який Президент провів у Київському військовому лицевому імені Івана Богуна (транслявався на всі військові навчальні заклади). Подібні урочистості в цей час були складовою більшої інформаційної кампанії до 25-річчя Незалежності України. Характерним для виступів Президента в цей час є акцентування уваги на історичних паралелях між подіями революції і сьогоденням, у його виступах уже не говориться про спартанців, Фермопіли чи 300 учасників бою, привертає також увагу те, що його оцінка бою – це не поразка, не катастрофа [5].

Напередодні відзначення сотої річниці бою УІНП і Кабмін презентували план заходів, згідно яких Президент мав брати участь в урочистостях на станції Крути, проте не приїхав туди через непогоду. Наступного дня він все ж взяв участь у заходах, що відбувалися у Києві. Тоді ж він надав Військовому інституту телекомунікацій та інформатизації почесне найменування «імені Героїв Крут». У столиці Інститут національної пам'яті розмістив соціальну рекламу: на білбордах містилися написи «Перші кіборги» та «Крути». До сотої річниці бою Держкіно виділило кошти на художній фільм про згаданий бій.

Наразі наймасштабніше відзначення подій Української революції передбачає Указ Президента «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років», який проголошував 2017 рік Роком Української революції 1917-1921 років і передбачав проведення протягом 2017-2021 років різноманітних відзначень ювілеїв (вшанування подій і учасників Визвольних змагань визначено пріоритетною діяльністю для органів влади). Указ передбачав створення Організаційного комітету на чолі з прем'єр-міністром і Главою Адміністрації Президента та затвердження плану заходів відповідно до поданого УІНП та НАНУ переліку найважливіших пам'ятних дат та визначних діячів. Не зважаючи на те, що організаційний комітет мав бути затверджений протягом місяця від опублікування указу (тобто на початку березня 2016 р.), його було сформовано практично через рік – наприкінці березня 2017 р. Також уряд затвердив план заходів. Окремими пунктами передбачалося, окрім згаданого в указі Президента спорудження монумента Соборності, встановлення у Києві пам'ятника С. Петлюри. УІНП зі свого боку підготував методичні рекомендації до 100-річчя української революції 1917-1921 років.

Уже 13 березня 2017 Укрінформ провело прес-конференцію присвячену Українській революції, на якій було представлено гасло ювілейних святкувань: «100 років Революції – 100 років боротьби». 100-річчя з нагоди початку революції відзначили 17 березня 2017 р. у Національному музеї історії України за участю Президента. Також 17 березня 2017 р. відбулося урочисте засідання ВРУ з нагоди сторіччя українського парламентаризму. Тоді ж у приміщенні Верховної Ради було організовано виставку, присвячену святу, у якій були представлені документи часів Центральної Ради України, серед яких оригінали чотирьох Універсалів і першого документа Центральної Ради – відозви «До українського народу». До річниці початку революції у приміщення Верховної Ради також планувалося відкрити музей українського парламентаризму, проте втілювати в життя цю ідею почали напередодні Дня незалежності 2017 р., чергову його експозицію було відкрито 22 січня 2018 р. з нагоди сторіччя проголошення незалежності. Присвячена сотій річниці Всеукраїнського національного конгресу була підготовлена і реалізована Українським інститутом національної пам'яті інформаційна кампанія про 11 діячів революції. 1 травня 2017 р. з нагоди створення полку богданівців і 100-річчя українського війська Президент опублікував звернення, а Нацбанк випустив ювілейну монету.

18 липня 2017 р. відбулося урочисте засідання з нагоди сторіччя українського уряду за участю його колишніх очільників та діючих членів. Тоді В. Гройсман доручив опрацювати можливість встановлення іменних стипендій студентам вищих навчальних закладів у зв'язку зі святкуванням 100-річчя уряду України. Передбачалося, що студентам магістратури на різних спеціальностях будуть встановлені стипендії імені членів Генерального секретаріату УНР. 28 лютого 2018 р. Постановою Кабміну іменні стипендії було затверджено: «Економіка» – стипендія ім. Б. Мартоса, «Історія та археологія» – П. Христюка, «Право» – В. Садовського, «Державна безпека» та «Публічне управління та адміністрування» – С. Петлюри, «Філологія» – С. Єфремова, «Фінанси, банківська справа та страхування» – Х. Барановського, «Аграрні науки та продовольство» – М. Стасюка, «Культура і мистецтво» – В. Винниченка, «Освіта/Педагогіка» – І. Стешенка [6]. Уряд також підняв питання можливості проведення ремонту у Київському Будинку вчителя, де якраз і засідав Генеральний Секретаріат. Тоді ж у приміщенні Кабміну відкрили виставку «Перший уряд України: 100 років». Також відбулася презентація фільму про політичних діячів того часу (В. Винниченка, С. Петлюру й інших) та фотолітопису «Уряди України на шляху відновлення та утвердження державності».

У зв'язку з відзначенням сторіччя проголошення Третього універсалу УІНП підготував виставку «100 років боротьби: Українська революція 1917-1921», яка складалася з 20 банерів і була розташована на Майдані Незалежності (біля Головної пошти) та приурочена 100-річчю проголошення Української Народної Республіки. Подібні відкриття виставок і меморіальних знаків організовано в регіонах.

Розпорядженням Кабміну 22 листопада 2017 р. було передбачено план святкування 100-річчя кримськотатарського Курултаю. 6 грудня 2017 р. Президент опублікував звернення з цієї нагоди. Тоді ж відбулося і урочисте засідання Верховної Ради України. Міністерство інформаційної політики розпочало інформаційну кампанію по відзначенню ювілею. Вона собою являла розміщення бордів, сіті-лайтів з інформацією про Курултай, підготовку відеоролика, виготовлення листівок та брошур.

22 грудня 2017 р. Президент взяв участь в урочистих зборах з нагоди 100-річчя дипломатичної служби. 25 лютого 2018 на державному рівні було відзначено 100-річчя проголошення Тризуба державним гербом УНР: відбулися конференції, у Києві на сіті-лайтах та білбордах з'явилась соціальна реклама, розроблена УІНП. Окрему промо-

ву Президент присвятив і сотій річниці звільнення Криму від більшовиків. Присвяченими цій події також були урочистості у с. Чонгар за участю Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим, круглий стіл у Херсонському державному університеті та відкриття на станції Новоолексіївка на Херсонщині меморіальної дошки на честь Кримської операції.

27 квітня 2018 р. відбулися урочистості за участю Президента з нагоди сторіччя створення Прикордонної служби України. Тоді ж П. Порошенко повідомив, що переніс дату відзначення Дня прикордонника на більш історично вмотивоване 30 квітня, коли В. Сікевич встановив державні символи УНР на кордоні з Росією, замість 28 травня, традиція відзначення якого походила від Дня прикордонних військ КДБ. Тоді ж було організовано виставку зразків одягу та техніки Окремого корпусу прикордонної охорони УНР 1918 р. Історично вмотивованим для Президента було і перенесення Дня морської піхоти на 23 травня (замість 16 листопада у 2014–2017 рр.). Апелював П. Порошенко при цьому до наказу П. Скоропадського про створення трьох полків даного роду військ. Відповідний указ було підписано під час урочистостей з нагоди 100-річчя створення морської піхоти України у Миколаєві.

29 квітня 2018 р. відзначили і соту річницю підняття Українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту. Основні урочистості за участю представників влади і військового командування відбулося в Одесі, які розпочалися з винесення історичного Військово-Морського прапора Міністра морських справ. Тоді ж відбулося урочисте підняття прапорів на кораблях, презентація підготовленої УІНП виставки і спецпогашення ювілейної поштової марки. Підняття прапорів ВМС відбулося і у інших містах.

Регіональні плани заходів, приурочених 100-річчю революції, загалом повторювали затверджений план уряду, інколи його скорочуючи, акцентуючи увагу на місцевих особливостях революції і діях-вихідцях зі свого регіону. Варто зазначити, що політика декомунізації і сотий ювілей революції значно змінили символічний простір міст і сприяли появі нових пам'ятників. Одним з найбільш резонансних для ЗМІ було відкриття 14 жовтня 2017 р. у Вінниці на подвір'ї будинку, в якому у період революції розміщувалося Міністерство пошти і телеграфів, а пізніше Військово-похідна канцелярія Головного отамана, пам'ятника С. Петлюрі (тут також планується утворити і Музей тимчасової столиці). Появу постаменту негативно оцінили окремі єврейські організації, а також Кремль. Цікаво, що щодо відкриття бюсту Головному отаману у

Тернополі подібної реакції не було.

У травні 2017 р. появився указ «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України», ювілей якої припадав на 2018 р. Указ проте не містив ніяких відсилок до періоду Визвольних змагань, окремої згадки в ньому хіба що удостоївся перший президент УАН В. Вернадський.

П. Порошенко також видав Указ «Про заходи з відзначення діяльності Українських Січових Стрільців та 100-річчя їх перемоги на горі Маківка». Наприкінці 2015 р. було створено організаційний комітет і затверджено план заходів, який практично повторював норми указу Президента. Закономірно, що наймасштабніші заходи відбувалися на Західній Україні. У Львові мер міста погасив поштову марку, присвячену Січовим Стрільцям, у травні 2015 р. відбулося покладання квітів до Меморіалу Січовим Стрільцям за участю голови Львівської ОДА (також було покладено квіти від імені П. Порошенка), подібні акції відбулися і через 2 роки у 2017. Пам'ять про січовиків була артикульована і в контексті 100-річчя бою на горі Лисоня.

Проте відзначення ювілею революції супроводжувалося і резонансними планами щодо Музею Української революції. Наприклад, за повідомленням колективу музею 2017 р. департамент комунальної власності м. Києва КМДА наказує виселити музей з орендованого приміщення у зв'язку з реставрацією будинку. Ще більшого розголосу набув сам проект реставрації, згідно якого на місці кабінету М. Грушевського часів Центральної Ради мають розмістити вбиральні. Особливого розголосу ці плани набули ще й тому, що згідно указу П. Порошенка, присвяченого сторіччю революції, передбачено відтворення меморіальних кабінетів М. Грушевського та В. Винниченка. З іншої сторони ще напередодні відзначення 100-річчя революції обговорювалася пропозиція проведення у Будинку вчителя виїзної сесії Верховної Ради, приуроченій сотій річниці українського парламентаризму.

Відчутніші зрушення відбулися після Революції гідності і у військовій сфері. Відбувся новий етап присвоєння імен військовим частинам, в якому серед інших 23 серпня 2017 р. Указом Президента 72 окрему механізовану Красноградсько-Київську бригаду перейменовано на 72 окрему механізовану бригаду імені Чорних Запорожців [7]. Назватися Чорними Запорожцями було ініціативою самої бригади. Напередодні Дня Незалежності 2018 р. було присвоєно ім'я генерал хорунжого Олексія Алмазова 406 окремій артилерійській бригаді, 93 окремій механізованій Харківській бригаді присвоєно почесне найменування «Холодний Яр» [8]. 2016 р. Міністерство

оборони розглядало пропозицію про перейменування Окремого Київського полку Президента України на полк Січових Стрільців, але 2017 р. йому присвоєно ім'я Б. Хмельницького [9]. Останню зміну Президент мотивував тим, що цього року Українська держава відзначала сторіччя Української революції, а полк ім. Б. Хмельницького, створений 1917 р., був першою українською військовою частиною, сформованою на добровільних засадах [10].

Окремі урочистості також були ініційовані Верховною Радою України. Наприклад, 2014 р. прийнято Постанову ВРУ «Про відзначення 150-річчя з дня народження отця-митрополита Української Автокефальної Православної Церкви Василя Липківського». Ще 2011 р. у Києві перейменовано його іменем вулицю. 19-21 березня 2014 р. відбувся молебень і урочистий вечір у Київській православній богословській академії, Інститут української історіографії та джерелознавства провів конференцію, Національний музей історії України підготував виставку, відбулася урочиста академія у Львівському музеї релігії. Ще 1997 р. на Свято-Покровському соборі в Києві йому встановлена меморіальна дошка, але передбачена згідно постанови ВРУ досі не відкрита.

Постанова ВРУ 2015 р., присвячена 125-річчю Є. Коновальця [11], ініціює діалог з Нідерландами щодо перепоховання його праху в Україні, передбачає реставрувати музей у с. Зашкові на Львівщині. 2016 р. було створено організаційний комітет і затверджено план заходів, який серед іншого передбачав відкриття меморіальної таблиці у Києві на вулиці Січових Стрільців за час-

ту перших осіб держави, перейменування його іменем навчальних закладів, військових частин, закладів культури, відкриття пам'ятника А. Мельнику в Івано-Франківську [12]. На виконання постанови у Львівській опері провели урочисту академію, у Жашкові – молодіжний фестиваль. У Києві 22 січня 2017 р. відкрито меморіальну дошку на вулиці Січових Стрільців (за участю почесного караулу ЗСУ).

Отож впадає в очі те, що сучасна влада відмовилася від прорадянської і проросійської моделі історичної політики і опирається на національні, інколи навіть табуйовані всіма попередніми Президентами теми. Сучасні обставини змусили акцентувати увагу на ті події та історичних героїв, які виконують мобілізуючу роль, мають підтримку у суспільстві, не випадають з антиросійської кон'юнктури. Визвольні змагання є однією з центральних тем політики пам'яті, оскільки сучасна війна з Росією владою досить часто розглядається крізь призму сторічної давнини, наголошується на спадковості державотворчої традиції, військового будівництва, становлення державних інституцій від революційної доби до сучасності. Відзначення сторіччя Української революції набуло великих масштабів і проходить за активної участі перших осіб держави. Започатковано традицію відзначення нових комеморативних дат, пов'язаних в першу чергу з військовою історією. Проте впадає з переліку заходів відзначення ювілеїв, що пов'язані з періодом Гетьманату П. Скоропадського. Та й реалізація передбачених пунктів затверджених планів святкувань не завжди є повною.

Джерела та література

1. Указ Президента України «Про День Соборності України». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/8712014-18000> (дата звернення: 07.02.2018)
2. Указ Президента України «Про відзначення у 2015 році дня Соборності України». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/9482014-18115> (дата звернення: 22.11.2017)
3. Хроніка культурного життя України (Оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за вересень 2016 р.). Вип. 10. 2016. 24 с.
4. Хроніка культурного життя України (Оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за жовтень 2016 р.). Вип. 11. 2016. 24 с.
5. Виступ Президента України з нагоди вшанування пам'яті Героїв Крут 2018 р. URL: <http://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-z-nagodi-vshanuvannya-pamyati-geroiv-krut-45678> (дата звернення: 22.03.2018)
6. Постанова КМУ «Про заснування академічних стипендій імені державних діячів першого українського уряду». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/133-2018-%D0%BF> (дата звернення: 22.10.2018)
7. Указ Президента України «Про присвоєння почесного найменування Окремому Київському полку Президента України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4192017-23262> (дата звернення: 06.06.2018)
8. Порошенко на параді вручив нові бойові прапори військовим частинам. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/2524157-poroshenko-na-paradi-vruciv-novi-bojovi-prapori-vijskovim-castinam.html> (дата звернення: 22.05.2018)
9. Указ Президента України «Про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України та уточнення деяких найменувань» 23.08.2017 р.. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/234/2017> (дата звернення: 11.10.2017)

10. Сьогодні Україна продовжує боротьбу за незалежність, розпочату Українською революцією 100 років тому – Президент. URL: <http://www.president.gov.ua/news/sogodni-ukrayina-prodovzhuje-borotbu-za-nezalezhnist-rozrosch-41170> (дата звернення: 02.11.2018)

11. Постанова ВРУ «Про відзначення 125-річчя з дня народження Євгена Коновальця». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/831-19> (дата звернення: 22.07.2018)

12. Розпорядження КМУ «Про утворення Організаційного комітету та затвердження плану заходів з підготовки та відзначення 125-річчя від дня народження Євгена Коновальця» . URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/248958076?print> (дата звернення: 22.08.2018)